

Dar carski z 1829 r. – książki Uniwersytetu Wileńskiego przekazane Bibliotece Abowskiej w Helsinkach

Dnia 28 II 1829 r. wysłano do Uniwersytetu w Helsinkach wybrany zbiór dubletów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Akcja zbierania książek w Wilnie zaczęła się od podpisanego 22 XII 1827 r. reskryptu kuratora Wileńskiego Okręgu Naukowego Mikołaja Nowosilcowa do rektora Waclawa Pelikana. Artykuł stanowi próbę omówienia okoliczności przeprowadzenia przez Uniwersytet Wileński „akcji wspomżenia”¹ spalonej 4 IX 1827 r. biblioteki Uniwersytetu Abowskiego, a także przedstawienia wstępnych wyników analizy zawartości darowanej kolekcji wileńskiej, przechowywanej obecnie w Bibliotece Narodowej Finlandii (Kansalliskirjasto, dalej BNF). Uwzględnione zostaną takie elementy jak: rzadkość występowania, kryterium językowe, zapisy proveniencyjne. Niektóre wyniki przeprowadzonych badań autor ogłosił już w języku litewskim² i fińskim³, ale nadal pozostają pytania dotyczące chronologii, zakresu przeprowadzenia akcji wspomżenia w zachodnich kresach Imperium Rosyjskiego, strategii kompletowania zbiorów ze strony fińskiej, motywów przyjęcia pojedynczych książek ofiarowanych z Wilna do Biblioteki Uniwersytetu w Helsinkach. Dar wileński nie był dotąd omawiany przez historiografię, ale trzeba wymienić bardzo przydatny dla rozpoznania kontekstu „zapomnianego mecenatu” katalog kolekcji książek darowanych w 1829 r. Uniwersytetowi Aleksandrowskiemu przez Akademię Nauk w Sankt Petersburgu, opracowany w 1997 r. przez Sirkka Havu i Irinę Lebedevą⁴. Ostatnio informacje o donacjach na wspomnienie Biblioteki w Helsinkach dokonanych przez Uniwersytet Wileński i Charkowski, a także Liceum Krzemienieckie i niektóre szkoły (np. dominikańską w Orszy, pojezuicką w Połocku, bernardyńską w Mściślawiu) podał w swojej monografii dotyczącej historii BNF fiński badacz Rainer Knapas⁵. Nazwy Abó

¹ W artykule używa się dziewiętnastowiecznego wyrażenia przyimkowego „na wspomnienie” (w jego ówczesnym rozumieniu). Zob. cytat: „Wybrano do posłania dla Biblioteki Uniwersytetu Alexandrowskiego na wspomnienie [podkreśl. moje – A.P.] spalonej Abowskiej, sztuk 1481. xiąg rozmaitych z dubletów bibliotecznych, a szczególny ich registr przedstawiony Rządowi Uniwersytetu 7. marca t. r. 1828” – Zapis do raportu rocznego, wedle drukowanego wzoru pytań, 31 X 1828, Państwowe Historyczne Archiwum Litwy (PHAL), F. 721, ap. 2, b. 75, k. 139v.

² Zob. A. Pacevičius, *Vilniaus universiteto dovana sudegusiai Abo akademijos bibliotekai (1827-1829)*, [w:] *Bibliotheca Litwana III: Sugrąžinta praeitis*, red. A. Pacevičius i A. Pečeliūnaitė, Vilnius 2014, s. 113-126; tenże, *Vilniaus universiteto knygų rinkinys Suomijos nacionalinėje bibliotekoje*, „Tarp knygų” 2015, nr 3, s. 14-19; *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose (XVI-XXI amžiai)*, red. V.B. Pšibilskis, Vilnius 2016, s. 93-103.

³ Zob. tenże, *Suuren lahjoituskampanjan arvoitus*, „Kansallis-Kirjasto” 2012, nr 4, s. 34-37.

⁴ *Collections donated by the Academy of Sciences of St. Petersburg to the Alexander University of Finland in 1829: An annotated Catalogue*, comp. by S. Havu and I. Lebedeva, Helsinki 1997. Według katalogu z Petersburga otrzymano 1076 jednostek książek z biblioteki poradziwiłowskiej w Nieświeżu, z których zidentyfikowano i do katalogu włączono 824 tytuły, a z dawnych bibliotek Księstwa Kurlandii i Semigalii – ok. 900 tomów (do katalogu włączono 886 tytułów) – zob. tamże, s. 12.

⁵ Zob. R. Knapas, *Kunskapens rike. Helsingfors universitetsbibliotek – Nationalbiblioteket 1640-2010*, Helsingfors 2012, s. 123.

i Helsinki są w niniejszym artykule używane naprzemiennie dlatego, że Uniwersytet w Helsinkach podkreśla swoje dawne korzenie i powiązania z Akademią Abowską, powołaną przez królową Krystynę w 1640 r. Ponadto w 1809 r. Finlandia została Wielkim Księstwem Fińskim pod berłem cara rosyjskiego i uczelnia otrzymała tytuł Imperatorskiego Uniwersytetu, który po pożarze przeniesiono z Abo (teraz Turku w Finlandii) do Helsinek i w 1828 r. na cześć imperatora Rosji Aleksandra I nazwano Uniwersytetem Aleksandrowskim.

Akcja wspomnienia w zachodnich i centralnych guberniach Rosji

Na początku listopada 1827 r. Akademia Nauk w Sankt Petersburgu ogłosiła chęć przekazania książek spalonej bibliotece abowskiej. Zdecydowała się podarować część swoich druków, w tym niektóre kolekcje nieodpowiadające zakresowi i profilowi prowadzonych przez siebie badań⁶. Ta inicjatywa udała się, bo według obliczeń S. Havu w pierwszej połowie XIX w. biblioteka w Helsinkach otrzymała mniej więcej 100 000 tomów⁷. Do akcji przyłączyły się nie tylko centralne instytucje Imperium Rosyjskiego, lecz także wyżej wspomniane uczelnie w Charkowie i Wilnie, gimnazja i szkoły z centralnych, wschodnich i zachodnich guberni. Według danych z Archiwum BNF⁸ szkoła dominikanów w Orszy zaproponowała 78 dubletów ze swojej biblioteki⁹, gimnazjum w Olonecu – 25¹⁰, gimnazjum w Mohylowie – 48¹¹, szkoła bernardynów w Mścislawiu – 34¹², pojezuicka w Połocku – 31¹³, gimnazjum bazylianów w Witebsku – 144¹⁴. Jeśli chodzi o gimnazja rosyjskie, w Archangielsku zaproponowano 40 książek, w większości w języku rosyjskim¹⁵, w Irkucku – 19¹⁶, w Kałudze (Kaluga) – 30¹⁷, w Penzie – 14¹⁸, w Sankt Petersburgu

⁶ Zob. *Collections donated by the Academy...*, s. 11.

⁷ Zob. S. Havu, *Connecting St. Petersburg and Helsinki: European book treasures from Russia to Finland*, [online] <http://www.helsinki.fi/varieng/series/volumes/09/havu/> [dostęp 28.07.2017].

⁸ Helsinki, Archiwum Biblioteki Narodowej Finlandii (ABNF), sygn. HYK Ba 1.1.30.

⁹ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rejestr Dublikatom nachodiashchimsia v biblioteke Orshanskago Dominikanskago Uchilishcha, kopija, sostavil ks. Ig[natij] Necenskij, bez paginacji i bez daty.

¹⁰ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Opisj knig nachodiashchichsia v Biblioteke Oloneckoj Gimnaziji v dvojnomo chisle s oznachenijem ceny kazhdoy, kopija, podlinnoje podpisał Direktor Batinskij, bez paginacji i bez daty.

¹¹ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Opisj Dublikatam imejushchichsia v Biblioteke Gimnaziji v Mogileve, kopija, podlinnuju podpisał Direktor Mogilevskoj gimnaziji Piotr Koshko, bez paginacji i bez daty.

¹² ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Spisok Dublikatov, nachodiashchichsia v Pojezuickoj biblioteke, sostojashchej pri Mstislavskom Bernardinskom Uchilishche, kopija, podlinnyj podpisał Prefekt ks. Slavator Vojtkievich, bez paginacji i bez daty.

¹³ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rejestr Dublikatov nachodiashchichsia v glavnoj Polockoj pojezuickoj biblioteke, kopija, podlinnyj podpisał Polockago Piarskago Vysshago Uchilishcha Prefekt Ksiendz Ferdinand Shumborskij, bez paginacji i bez daty.

¹⁴ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Spisok Dublikatov nachodiashchichsia v Biblioteke Vitebskoj Bazilijanskoj Gimnaziji, kopija, podlinnyj podpisał Vitebskago Bazilijanskago Gimnazialnago Uchilishcha Prefekt Ks. Ign[atij] Kulin, bez paginacji i bez daty.

¹⁵ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rospisj Knig Biblioteki Archangeljskoj Gubernskoj Gimnaziji nachodiashchichsia v dublikatach, kopija, podlinnuju podpisał Direktor Silvestrov, bez paginacji i bez daty.

¹⁶ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rejestr Knig preprovozhdiannym iz Irkutskoj Gimnaziji, oryginalny podpis: Direktor Vasilij Litvinov (?), bez paginacji i bez daty.

¹⁷ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rejestr Dvuezemliannym knigam nachodiashchichsia v Biblioteke Kaluzhskoj Gubernskoj Gimnaziji, kopia, bez podpisu, bez paginacji i bez daty.

¹⁸ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rejestr knigam, pozhertvovannym Penzenskoju Gimnazijeju Aleksandrovskomu Universitetu, oryginalny podpis: Direktor Grigorij Protopopov, bez paginacji i bez daty.

– 47¹⁹. W Kazańskim Okręgu Naukowym zbierano książki za kwotę 992 rubli i 9 kopiejek²⁰, z Permskiej Dyrekcji Szkół – za 69 rub. i 64 kop.²¹ Dla porównania: Gimnazjum w Rydze zebrało 340 tomów dubletowych²², a gimnazjum w Wenden (łotewskie Cēsis, polskie Kies) – aż 661 tomów²³. Uniwersytet Charkowski zgromadził, zaproponował i wyszczególnił w spisie 152 tytuły za 3491 rub.²⁴, które do Helsinek zostały odesłane 10 I 1829 r.²⁵ Nie udało się dotrzeć do wiadomości o przekazaniu do Helsinek ponownie zebranych dubletów z Biblioteki Uniwersytetu Charkowskiego. Ale oznaczenia ołówkiem w katalogu sygnalizują, że doszło to do skutku. Powtórny katalog wymieniał 133 tytuły plus dwie mapy, wycenione łącznie na 3188 rub. i 10 kop.²⁶

Dobór i wysłanie książek z Uniwersytetu Wileńskiego

Można wnioskować, że podobnego wyboru, uwzględniającego wartość książek przeznaczonych dla helsińskiej uczelni, dokonano i w Uniwersytecie Wileńskim. Akcja wspomnienia zaczęła się tu od pisma rektora W. Pelikana do uniwersyteckiego bibliotekarza Ludwika Sobolewskiego w dniu 29 XII 1827 r. Znajdujemy tam pytanie o możliwość takich działań i polecenie rektora W. Pelikana, aby

w iak nayrychleyszym czasie podać wiadomość, iakie dublety ksiąg w bibliotece Uniwersyteckiej znajdujące się można ustąpić dla zniszczonej przez pożar Biblioteki Uniwersytetu Abowskiego i na iaką summę ofiara ta może być zrobiona²⁷.

Długa biurokratyczna komunikacja za pomocą listów okólnych²⁸ i wyraźne starania rektora W. Pelikana, by jak najszybciej przygotowano druki dla Helsinek i raportowano

¹⁹ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Vedomostj ob imejushchichsia v Biblioteke S. Petersburgskoj Gimnaziji dublikatach, kopija, podlinnuju podpisał V. Shnejjder, bez paginacji i bez daty.

²⁰ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Rejestr knigam nachodiaschchimsia v Bibliotekach uchebnych zavedenij Kazanskago okruga, koi mogut bytj ustupleny Abovskomu Universitetu dlia osnovanija istreblionnoj pozharom Biblioteki, kopia, bez podpisu, bez paginacji i bez daty.

²¹ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Spisok knigam, koji mogut bytj ustupleny v polzju Abovskago Universiteta ucebnyimi zavedenijami Permskoj Direkciji, podpis: Starshij pisjmovoditelj V. Merzjjukin, bez paginacji i bez daty.

²² ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Spis bez podpisu i daty.

²³ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Spis sporządzony 9 VII 1834 r. z podpisem J.C. Lemke.

²⁴ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Katalog knig naznachennym Charkovskim Universitetom dlia Biblioteki Abovskago Universiteta, s pokazaniem ceny onim, podpis: Sekretarj Soveta professor Andrej Pavlovskij, bez paginacji i bez daty. Najwięcej, bo na 450 rub. oceniono *Annales de Chimie*, t. 1-72 (Paris, 1789-1809) i *Oekonomische Encyclopaediae oder allgemeiner sistem der Staats* Johana Georga Krūnitsa, t. 1-102 (Berlin, 1762-1803), którą oceniono na 1260 rub.

²⁵ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Spisok dubletov knig, nachodiaschchisia v Biblioteke Charkovskago Universiteta otravlennym v Abovskij Universitet, na końcu przypis: Po semu katalogu otravlenny knigi v Aleksandrovskij Abovskij Universitet sego 10 Genvaria 1829 Goda, prof. Bibliotekarj I. Danilovich, bez paginacji.

²⁶ ABNF, sygn. HYK Ba 1.1.30, Dopolnitelnyj Katalog dubletov knig nachodiaschchisia v Biblioteke Imperatorskago Charkovskago Universiteta, podpis: Sekretarj Soveta professor Andrej Pavlovskij, bez paginacji.

²⁷ PHAL, F. 721, ap. 2, b. 75, Rektor Waclaw Pelikan do P. Sobolewskiego Bibliotekarza Uniwersytetu Wileńskiego, 29 XII 1827 r., k. 69v; O piśmie Rządu Uniwersytetu no 5828, [w:] tamże, F. 721, ap. 2, b. 74, Dziennik Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego [...], k. 30r.

²⁸ PHAL, F. 721, ap. 2, b. 75, Raport do Rządu Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego L. Sobolewskiego, 31 XII 1827 r., konspekt, 70r.; tamże, F. 721, ap. 2, b. 75, W. Pelikan do P. Sobolewskiego bibliotekarza Uniwersytetu Wileńskiego, 2 I 1828 r., k. 71v.; tamże, F. 721, ap. 2, b. 75, Raport L. Sobolewskiego do Rządu Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, 6 III 1828 r., k. 75r.

o sukcesach na polu mecenatu, spowodowały, że bibliotekarze L. Sobolewski i Aleksander Bohatkiewicz sporządzili dokładny spis dubletów. Prace zakończono 7 III 1828 r.²⁹ Wykaz obejmował 1481 tomów, wycenionych na 1500 rubli asygnacyjnych. Sporządzony spis-katalog, którego oryginał przechowywany jest obecnie w Bibliotece Narodowej im. W.I. Wernadskiego w Kijowie, a kopia – w BNF³⁰, zawiera 12 działów: I. Teologia, 406 tomów; II. Filozofia i nauki polityczne, 50; III. Prawo, 27; IV. Historia i geografia, 56; V. Matematyka, 57; VI. Autorzy antyczni, 59; VII Filologia, 23; VIII. Wymowa i poezja, 23; IX. Fizyka, chemia i historia naturalna, 266; X. Medycyna, 245; XI. Ekonomika i technologia, 29; XII. Różne książki, 240. Najwięcej książek zaproponowano z zakresu teologii – aż 406 tomów, na drugim i trzecim miejscu plasowały się odpowiednio fizyka (266) i medycyna (245).

Rodzi się pytanie, dlaczego książki odesłano do Helsinek dopiero 28 II 1829, a więc po 11 miesiącach, skoro spis gotowy był już 7 III 1828 r.? Z jednej strony wydaje się, że kopię katalogu dubletów wysłano do Helsinek w celu dokonania selekcji i wyboru najważniejszych pozycji, o czym świadczą adnotacje przy poszczególnych pozycjach ówkiem w katalogu przechowywanym obecnie w BNF. Z drugiej zaś strony wspomniane notatki mogą świadczyć o rozdzielaniu książek między poszczególne instytucje już po ich odebraniu w Helsinkach. W Wilnie czekano też na uzupełnienia daru przez Liceum Wołyńskie, które przyłączyło się do akcji wspomożenia ponad 200 tomami wartościowej lektury. Świadczy o tym nie tylko katalog dubletów Liceum Wołyńskiego, przechowywany obecnie w BNF³¹. W „Dzienniku Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego” pozostał bowiem wpis o przyłączeniu do wysyłanej kolekcji książek z Wołynia:

Na zapotrzebowanie Kancellarii Uniwersytetu wydano z Biblioteki księgi przeznaczone dla Uniwersytetu Abowskiego w siedmiu pakach rogożami obwiązanych i opieczętowanych, zawierających w sobie tak księgi dubletów Biblioteki tutejszej, iak i te, które z Lyceum Wołyńskiego tymże końcem do Wilna przysłane zostały. Katalog dubletów tych z Biblioteki Uniwersytetu złożony został w aneksach Dziennika Bibliotecznego roku terazniejszego³².

Wysłano więc opieczętowane paki, dlatego można wnioskować o ewentualnej ingerencji cenzury, która opóźniła też terminy odesłania książek do Wielkiego Księstwa Finlandii.

Charakterystyka kolekcji wileńskiej w Bibliotece Narodowej Finlandii

Dzięki przeprowadzonym w 2015 r. badaniom *de visu* w zbiorach BNF oraz w oparciu o źródła archiwalne udało się zidentyfikować ponad 400 jednostek druków i pojedynczych rękopisów mających proveniencję Uniwersytetu Wileńskiego. Wyniki analizy zachowanej kolekcji wileńskiej i poszczególnych egzemplarzy porównane z przytoczonymi

²⁹ Biblioteka Narodowa im. W.I. Wernadskiego w Kijowie, sygn. I 6438, Katalog ksiąg dubletowych Biblioteki Uniwersytetu z rozkazu Najwyższego oddanych dla zgorzałej Biblioteki Abowskiej w W[ielkim] X[ęstwie] Finlandzkim i tamże odesłanych 28 II 1829 r.

³⁰ ABNF, HYK Ba1.1.30, Catalogus librorum qui bis extant in Bibliotheca Caesariae Universitatis Vilnensis, b.m., b.r.

³¹ ABNF, sygn. HYK Ba1.1.30, Catalogus librorum qui bis extant in Bibliotheca Lycaei Volhyniensis.

³² PHAL, F. 721, ap. 2, b. 74, Dziennik Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego [...], 1823-1832, k. 30r.

wyliczeniami poszczególnych działów w katalogach³³ wskazują, że do BNF dotarło i do dzisiaj przetrwało od 50% do 80% daru z Uniwersytetu Wileńskiego. Na przykład z działu VIII. Wymowa i poezja (*Litterae Elegantiores*) po przejrzaniu *de visu* z 23 pozycji udało się zidentyfikować 16 jednostek z kolekcji wileńskiej (Tab. 1), co daje 70% wszystkich książek tego działu. Z tych 16 jednostek numery: 1, 5, 7, 8, 10, 12, 14, 19, 21, 23 mają wpisy proveniencyjne, potwierdzające pochodzenie wileńskie. Natomiast numery: 2, 4, 9, 11, 17³⁴, 20 zostały zidentyfikowane na podstawie danych bibliograficznych i analizy opraw. Interesujący jest fakt, iż druk kryjący się pod numerem czwartym, to egzemplarz utracony w Helsinkach (o czym świadczy wpis w elektronicznym katalogu HELKA³⁵).

Pod względem językowym w kolekcji przeważają książki w języku łacińskim. Przypadkowo znajdujemy wydania w języku niemieckim, francuskim czy rosyjskim. Wydaje się, że większość zaproponowanych przez Uniwersytet Wileński książek w języku polskim nie została zaakceptowana przez władze helsińskiej uczelni. Losy tych woluminów nie są do końca wyjaśnione. Wśród zaproponowanych dzieł w języku polskim, które zostały włączone do katalogów oferowanych publikacji, a które obecnie nie znajdują się w zasobach BNF, można wymienić: *Novvy Testament Pana Naszego Jezvsa Chrystvsa z Greckiego na polski Język z pilnością przełożony Marcina Janickiego* (Gdańsk 1605)³⁶; Michała Bobrowskiego *Mowę na uroczystym obchodzie żałobnego nabożeństwa za duszę ś. p. Piusa VII mianą w kościele katedralnym wileńskim* (Wilno 1823)³⁷ oraz *Kazanie na dzień pogrzebu s. p. x. Jana Kantego Chodaniewicza* [...] (Wilno 1823)³⁸ i inne dzieła dotyczące duchowości i teologii katolickiej. Z działu filologii brakuje *Uwag nad pisownią polską* (Wilno 1817)³⁹, z działu historii – trzytomowego dzieła Kazimierza Kognowickiego *Zycia Sapiehow Y Listy Od Monarchow, Książąt, Y Rożnych Panujących...* (Warszawa 1790-92)⁴⁰ i Jana Śniadeckiego *Żywotu Piotra, hrabi Zawadowskiego, pierwszego ministra Narodowego Oświecenia w Cesarstwie Rossyjskim* (Wilno 1814)⁴¹. Są rzadkie wyjątki: do katalogu HELKA obecnej BNF włączono *Naukę ekonomii politycznej podług układu Adama Smith* zebraną przez Jana Znoskę (Wilno 1811)⁴² i *Naukę prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej i prawa narodów* Hieronima Stroynowskiego (Warszawa 1805)⁴³.

Pod względem proveniencyjnym w omawianej kolekcji wileńskiej spotyka się książki z całego obszaru Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w tym dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego i Litwy właściwej, np. jezuitów z Kowna⁴⁴, Piń-

³³ Katalog ksiąg dubletowych...; Catalogus librorum qui bis extant in Bibliotheca Caesareae Universitatis Vilnensis...

³⁴ Udostępniony tylko z mikrofilmu. Zob. HELKA, [online] <https://helka.finna.fi/Record/helka.1456987> [dostęp 28.07.2017].

³⁵ Zob. HELKA, [online] <https://helka.finna.fi/Record/helka.668893?lng=en-gb> [dostęp 28.07.2017].

³⁶ Dział Teologiczny, nr 31, oznaczony ołówkiem, [w:] Catalogus librorum qui bis extant in Bibliotheca Caesareae Universitatis Vilnensis...

³⁷ Dział Teologiczny, nr 34, nieoznaczony ołówkiem, tamże.

³⁸ Dział Teologiczny, nr 35, nieoznaczony ołówkiem, tamże.

³⁹ Dział Filologiczny, nr 2, nieoznaczony ołówkiem, tamże.

⁴⁰ Dział Historyczny, nr 15, oznaczony ołówkiem, tamże.

⁴¹ Dział Historyczny, nr 28, nieoznaczony ołówkiem, tamże.

⁴² Dział Filozoficzny, nr 36, nieoznaczony ołówkiem, tamże. Sygnatura obecna w HELKA: H2 Pol. - 2341 i H2 Pol. - 4478.

⁴³ Dział Prawny, nr 13, nieoznaczony ołówkiem, ale znalazł się w zbiorach „Slavica”, druk oznaczony pieczęcią BAV. Sygnatura obecna w HELKA: H2 Pol. - 2335.

⁴⁴ Wpis: „Collegij Caun[ensis] Soc[ietatis] Pro Concionatores”, w: *Nomenclator Biblicus ex S. Hieronymo Aria Montano*, Varsaviae 1727, BNF, sygn. H 756.F. VIII. 19.1.

ska⁴⁵, Połocka⁴⁶, Słonimia⁴⁷, Smoleńska⁴⁸, Krzemieńca⁴⁹. Nic dziwnego, że najwięcej książek ma znaki wileńskie⁵⁰ (fot. 1-2), ale zaskakuje obszerna spuścizna druków proveniencji grodzieńskiej⁵¹ i słuckiej⁵². „Dar wileński” był zbierany z dubletów, a więc w jego skład weszły książki z dawnych kolegiów jezuitckich i innych placówek zakonnych. Przypomnijmy, że księgozbiory wspomnianych pojezuickich kolegiów w Grodnie i Słucku weszły do zasobu Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego na początku XIX w., kiedy nowy rząd rosyjski zadbał o powiększenie tych kolekcji sposobem oszczędnym, to jest nie przez zakupy, a przez przywłaszczanie zbiorów bibliotek zamkniętych i dary. Książki gro-

Fot. 1. F. Suárez, *Metaphysicarum disputationum*, Moguntiae 1614, ze znakami proveniencyjnymi Akademii Wileńskiej. Źródło i zdjęcie: BNF, sygn. H 78. I.10.

⁴⁵ Wpis: „Bibliotheca Collegij Pinciensis Soc. Jesu”, w: F. de Oviedo, *Tractatus Theologici, Scholastici et Morales*, Lvgdvni: Sumpt. Haer. Petri Prost, Philip. Borde etc., 1646, BNF, sygn. H 765. I.3.

⁴⁶ Wpis: „Collegij Polocensis S.J. sub regimine RP. Alexandri Szukiewicz SJ”, w: B. Ricci, *Lugiensis orationes decem*, Vilnae: Typis S.R.M. Academ. Societatis IESU, [1748], BNF, sygn. H 8. VIII.23.

⁴⁷ Wpis: „Residentiae Słonimensis S.J. Dono RP Andreae Pawlowski 1720 24 Februarij”, w: J. Morawski, *Pretiosa Mors Sanctorum Sev Dispositio Moribundi Documentis Theologicis, ac piis Scripturae SSq[ue] Patrum, praesertim S. Augustini, affectibus & Divorum morientium exemplis Illustrata*, Posnaniae: Typis Clari Collegij Societatis Iesv, 1698, BNF, sygn. H 800. IV.11.

⁴⁸ Wpis: „Inscriptus Catalogo librorum Collegij Smolenscensis Societatis Iesu 1626”, w: J. de Lorin, *Commentariorum In Librum Psalorum Tomvs... T. 3: Complectens quinquagenam tertiam, & vltimam...*, Coloniae Agrippinae: Sumptibus Antonij Hierati..., 1619, BNF, sygn. H 753. I.1.

⁴⁹ Wpis: „Collegij Cremenecensis S.J. ex dono Provinciae 1744”, w: A. Miaskowski, *Deus In Essentia Unus, In Personis Trinus: Sex Disputationibus Theologicis Propugnatus...*, Pragae: Typis Universitatis Carolo-Ferdinandae in Collegio Societatis Jesu ad S. Clementem, 1723, BNF, sygn. H 771. I.9.

⁵⁰ Wpis: „Collegij Academici Vilnensis Soc. IESU Pro Communi Philosophorum” w: A. Miaskowski, *Introductio In Universam Aristotelis Philosophiam Seu Dialectica Tribus Disputationibus...*, Sandomiriae: Typis Collegij Societatis Jesu, 1720, BNF, sygn. H 82. I.36. Pieczętka „BIBLIOTH./ACADEM./VILNENSIS”, wpisy: „Bibliothecae Magnae”, „Collegij Vilnensis Societatis Jesu Ano 1712”, „Dono RP. Hieronymi Czernski Soc. IESU”, w: F. Suárez, *Metaphysicarum Disputationum, In Qvibus Et Vniversa Natvralis Theologia Ordinate Traditur, Et Qvæstiones ad omnes duodecim Aristotelis libros pertinentes, accurate disputantur, Tomi Dvo: Cvm Qvinqve Indicibvs...*, Moguntiae: Sumptibus Hermanni Mylij Birckmanni: Excudebat Balthafarus Lippius, 1614, BNF, sygn. H 78. I.10., zob. fot. nr 1. Wpisy: „Bibliothecae Magnae Collegij Vilnensis Stus IESU”; „Collegio Vilnensi Societatis Iesu”, w: T. Tyszkiewicz Skuminowicz, *De Jure Personarum, Seu In Primum Institut. Justinianearum Librum Catholica Explicatio...*, Bruxellæ: Typis Joannis Mommarti[i], [post 10 VII] 1663, BNF, sygn. H 423. III.7. Pieczętka „Ex Bibliotheca/Universitatis/Vilnensis”, w: J. Bernoulli, *Opera omnia tam antea sparsim edita, quam hactenus inedita. Tomus primus, quo continentur ea Quæ ab anno 1690 ad annum 1713 prodierunt*, Lausannæ & Genève: Sumptibus Marci-Michaelis Bousquet et Sociorum 1742, BNF, sygn. Hc K4., zob. fot. nr 2.

⁵¹ Wpis: „Collegij Grodnensis Soc. IESU Anno 1745”, w: B. Telles, *Summa philosophiae universae, cum quaestionibus theologicis, quae hodie inter philosophos agitantur...*, Parisiis: Sumptibus A. Bertier, 1644, NBF, sygn. H 82. VII.3; wpisy: „Dono oblatu a P ILLUSTRIMD. Puchalski Notario MDL inscriptus Catalogo Collegij Grodnensis Stis IESU Anno 1693”, w: N. Vernulaei, *Institutionum Politicarum Libri IV*, Lovanii 1635, NBF, sygn. H 422. VIII.16.

⁵² Wpis: „Collegij Slucensis Soc. IESU”. Pieczętka „BIBLIOTH./ACADEM./VILNENSIS”, w: *Genealogiae Imperatorum, Regum, Ducum... Deductae Ab Anno CHRISTI MCCCC continuatae Ad Annum MDCLXIV a Nicolao Rittershusio. Editio tertia*, Tubingae: Impensis Johannis Georgii Cottae, Typis Johannis Henrici Reisii 1664, NBF, sygn. H F – 410.

Fot. 2. J. Bernoulli, *Opera omnia tam antea sparsim edita, quam hactenus inedita. Tomus primus, quo continentur ea Quae ab anno 1690 ad annum 1713 prodierunt*, Lausannae & Genevae 1742, ze znakiem proweniencyjnym Akademii Wileńskiej. Własność prof. Langsdorfa. Źródło i zdjęcie: BNF, sygn. Hc K4.

Fot. 3. Proweniencja jezuitów w Grodnie, wpis: „Templi Collegij/Grodnen[sis] Societatis JESU”. Źródło i zdjęcie: BNF, sygn. H Rar. 113.

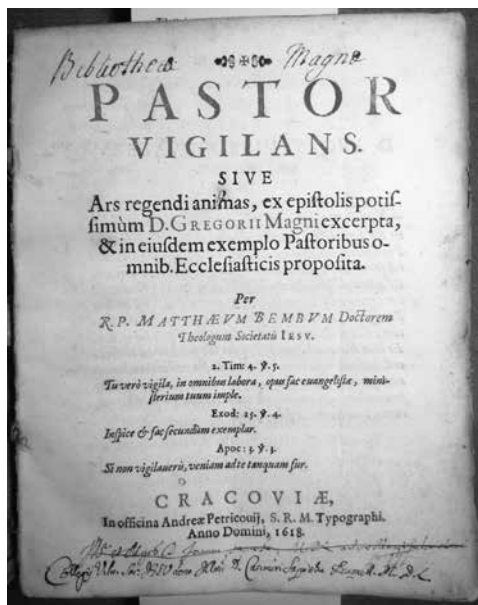
Fot. 4. Rękopiśmienny tekst modlitwy w języku litewskim z XVII w. zapisany na końcu dzieła *Rituale sacramentorum*, Vilnae 1675. Źródło i zdjęcie: BNF, sygn. H Rar. 113.

Fot. 5. Oprawa i superekslibris biblioteki Jerzego Albinusa (Georgius Albinus), *Tomus Tertius Operum M. Tullii Ciceronis omnes eius epistolas complietens*, Lutetiae 1554. Źródło: BNF, sygn. H MD.10. I.3.

Fot. 6. T. Bozio, *De Signis Ecclesiae Dei Libri XXIV*, Coloniae Agrippinae 1592-93, znak własności Mikołaja Diczusza (Diccius, Decius), kanonika wileńskiego. Źródło: BNF, sygn. H MD.765. VI.20.

Fot. 7. M. Bembus, *Pastor Vigilans Sive Ars regendi animas, ex epistolis potissimum D[omi]ni Gregorii Magni excerpta & in eiusdem exemplo Pastoribus omnibus Ecclesiasticis proposita*, Cracoviae 1618, z proveniencją Jana i Kazimierza Sapiehów i adnotacją daru dla BUW. Źródło: BNF, sygn. H 786. V.8.

dzieńskie, które przywędrowały przez Wilno do Helsinek, są bardzo interesujące pod względem opraw, znaków własnościowych (fot. 3) – np. kolekcja Kazimierza Jana Wojsznarowicza⁵³. Dla badaczy kultury książki przyjmującego perspektywę lituanistyczną bardzo ważny artefakt to marginalia-tekst modlitwy w języku litewskim z XVII w. zapisany na końcu

⁵³ Wpis: „Residentiae Grodnensis Societatis IESU A 1654 1 Aug. Dono Perill. Et Ad Rndi D. Casimiri Joannis Wojsznarowicz ST. et Jr. Doct. Scholastici Piltinen. SRM. Secretarij”, w: R. de Arriaga, *Disputationes Theologicae In Primam Partem D. Thomae Tomi Dvo...* T. 1-2, Antverpiae: Ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1643, BNF, sygn. H 768. I.5.; wpis: „Collegij Grodnensis SJ”, w: D. de Celada, *Commentarij litteralis ac moralis in Tobiae historiam : cum quinque indicibus...*, Lvgdvni: sumptibus Haered. Petri Prost, Philippi Borde [et] Lavrentii Arnavd, 1645, BNF, sygn. H 752. II. 5.; P. Damianus, *Opera Omnia*. T. 1-4, Parisiis: Sumptibus Caroli Chastellain, 1642, BNF, sygn. H 735. I.3. (superekslibris Wojsznarowicza); wpis: „Ex Bibliotheca S.T. Doctoris Casimiri Wojsznarowicz, Residentiae Grodnensis Societatis IESU A 1654 1 Augusti”, pieczęć „BIBLIOTH./ACADEM./VILNENSIS”, w: D. Petau (Petavius), *De ecclesiastica hierarchia libri tres*, Lutetiae Parisiorum: Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1643, BNF, sygn. H 781. II.2.; wpis: „Collegij Grodnensis Soc. IESU ex liberatitate Perillri Admj Casimiri Joannis Wojsznarowicz...”, w: J. de Piña, *Commentariorum in Ecclesiasticum ...* [T. 4]: *Complexens Decem Capita à Capite XXXI vsque ad XL ... Quadruplici Indice...*, Lvgdvni: Sumptib. Haered. Petri Prost, Philippi Borde, & Laurentij Arnaud, 1646, BNF, sygn. H U – F – 304.; wpisy: „Residentiae Grodnensis Societatis IESU 5 Octobris 1654”, „Ex Bibliotheca Casimiri Joannis Wojsznarowicz S.T. et J.V. Doctoris Scholastici Piltinensis S.R.M. Secretarij perpetua fundatione”, w: *Joannis Hieronymi Sopranis In Davidem Commentarius, complectens ex primo & secundo libro Regum fortunatam Davidici regni partem, una cum digressionibus de re Vestiarum Etræorum, de funeribus, et de publico et privato eorum luctu*, Lugduni: Sumpt. Laurentii Anisson et Haered. G. Boissat, 1643, BNF, sygn. H 749. II.6.; wpisy: „Residentiae Grodnensis Societatis IESU 5 A 1654 1 Aug.”, „Ex Bibliotheca Casimiri Joannis Wojsznarowicz S.T. et J.V. Doctoris Scholastici Piltinensis S.R.M. Secretarij Parochi Homlensis Dąbrouensis [...] Emptus fl 14”, w: H. de Sancto Victore, *Opera omnia*. T. 1-3, Rothomagi: Sumptibus Ioannis Berthelin, 1648, BNF, sygn. H 734. II.2. (superekslibris Wojsznarowicza); wpis: „Collegij Vlnensis Societatis IESU Dono Prllis D Casimiri Wojsznarowicz

Fot. 8. C. Lapide, *Commentaria in omnes Pauli epistolas*, Antwerpiae 1614, z proweniencji słynnego kaznodziei dominikanina Fabiana Birkowskiego „Residentiae Smolescensi Societatis Jesu Fr. Fabianq Bircouiq OP D[ONO] D[EDIT] / Ao Dni 1619 2 Ja[nuar]ij”. Źródło: BNF, sygn. H 751. II.11.

Lutetiae: Apud Carolum Stephanum, Typographum Regium 1554, BNF, sygn. H MD.10. I.3. (oprawa brunatna z superekslibrisem Jerzego Albinusa); M.A. Majoragio, *In Oratorem M.T. Ciceronis ad M. Brutum, commentarius: nuper adeo in eloquentiae studiosorum gratiam conscriptus, nunquam primum in lucem editus...*, Basileae: Per Ioannem Oporinum 1552, BNF, sygn. H MD.10. I.1. (oprawa z białej skóry z superekslibrisem J. Albinusa, data opracowania „1567”; wpisy: „Geor[g]: Alb.”; „Collegij Vilnen[sis] Societatis Jesu 1572”).

⁵⁵ T. Bozio, *De Signis Ecclesiae Dei Libri XXIV*, Coloniae Agrippinae: Apud Ioannem Gymnicum sub Monocerote, 1592, BNF, sygn. H MD.765. VI.20. R. Bellarmin, *Disputationum De Controversiis Christianae Fidei, adversus huius temporis haereticos, Tomus tertius*, Ingolstadii: Ex Officina Typographica Davidis Sartorii, 1593, BNF, sygn. H MD. 766. I.5.

⁵⁶ G.N. Doglioni, *Del Teatro Vniversale De' Prencipi, Et di tutte l'Historie del Mondo...*, Venetia: Appresso Nicolo Misserini, 1606, BNF, sygn. H 511. IV.3. R. Bellarmin, *Disputationes De Controversiis Christianae Fidei, aduersus huius temporis haereticos, tribus tomis comprehensae ... editio tertia*, Ingolsatdii: Ex Officina Typographica Davidis Sartorii, 1590, BNF, sygn. H MD. 766.I.5. M. Bembus, *Pastor Vigilans Sive Ars regendi animas, ex epistolis potissimum D[omi]ni Gregorii Magni excerpta & in eiusdem exemplo Pastoribus omnib. Ecclesiasticis proposita*, Cracoviae: In officina Andreae Petricouij... 1618, BNF, sygn. H. 786.V.8 (wpis ze znakami własności Kazimierza i Jana Sapiechów); *C. Iulii Caesaris rerum gestarum commentarii XIV : omnia collatis antiquis manuscriptis exemplaribus, quae passim in Italia, Gallia et Germania invenire potuimus, docte, accurate et emend. restituta*, Francofurti ad Moenum: Corvin, 1575, BNF, sygn. H MD.12. I.9. J.D. Solikowski, *Commentarius Brevis Rerum Polonicarum a morte Sigismundi Augusti, anno 1572 mense Iulio Knisini mortui*, Dantisci: Förster, 1647, BNF, sygn. H 565. II.19.

⁵⁷ Wpis: „Residentiae Smolescensi Societatis Jesu Fr. Fabianq Bircouiq OP D[ONO] D[EDIT] / Ao Dni 1619 2 Ja[nuar]ij”, w: C. Lapide, *Commentaria in omnes Pauli epistolas*, Antwerpiae: Apud Heredes Martini Nutii, & Ioannem Meursium, 1614, BNF, sygn. H 751. II.11.

⁵⁸ Pieczęta „DOMINICUS SIWICKI O.P. PROV. LITV. FR./Pro eo dicitur AVE”, w: *Cursus Philosophiae Aristotelico-Thomisticae ... collegii RP. Anselmus Schnell*, Augustae Vindelicorum 1744, BNF, sygn. H 83. VIII.4.; A. Malczewski, *Theophrastus sive Novae Philosophiae Opinionum de Principiis Corporum Curiosa per Dies Tusculanenses...*, Posnaniae: Typis S.R.M. Clari Collegii Soc: JESU, 1758, BNF, sygn. H 82. VIII.2.

dzieła *Rituale sacramentorum...*, Vilnae 1675 (fot. 4). Wśród książek z innych bibliotek prywatnych Wielkiego Księstwa Litewskiego znajdują się egzemplarze z proweniencjami Georgiusa Albiniusa⁵⁴ (fot. 5), Nikolausa Deciusa⁵⁵ (fot. 6), rodziny Sapiechów⁵⁶ (fot. 7), Fabiana Birkowskiego⁵⁷ (fot. 8), bibliofila Dominika Siwickiego⁵⁸. Wymienić trzeba też słynnych uczonych: przyrodnika Georga

C. V.”; „Communi Philosophorum”, w: A. Paoletti, *Sanctuarium, hoc est Sermones ... Panegyrici Sanctorum omnium*, Coloniae Agrippinae: Apud Ioannem Bauseum, 1662, BNF, sygn. H 792. Więcej o kolekcji K.J. Wojsznarowicza zob. A. Braziūnienė, *Vaišnoravičius Kazimieras Jonas, „Knygotyra” 2000*, t. 36, s. 341; *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turta istorijos skersvėjuose (XVI-XXI amžiai)*, red. V.B. Pšibilskis, Vilnius 2016, s. 25-26.

⁵⁴ *Opera Omnia. Tomus Tertius Operum M. Tullii Ciceronis omnes eius epistolas complectens ... Tomus Quartus Operum M. T. Ciceronis philosophicos eius libros complectens...*, Lutetiae: Apud Carolum Stephanum, 1554, BNF, sygn. H MD.10. I.3.

Forstera⁵⁹, biologa i lekarza Ludwika Henryka Bojanusa⁶⁰, matematyka Karola Christiana Langsdorfa (fot. 2) i innych.

W podsumowaniu należy podkreślić, że przedstawione tu mniej znane aspekty powstania kolekcji wileńskiej i omówiona zawartość książek wskazują na znaczenie badań historii kultury książki opierających się nie tylko na zachowanych egzemplarzach, lecz także na materiałach archiwalnych. Zachowane źródła wskazują, że akcja wileńska wspomóżenia Uniwersytetu w Helsinkach stanowiła część szerokiej inicjatywy ze strony władz Imperium Rosyjskiego, a same książki zostały wybrane według zasad kompletowania na potrzeby mieszkańców Wielkiego Księstwa Finlandzkiego zgodnie z używanymi w przestrzeni publicznej i edukacyjnej językami. Wyniki badań przeprowadzonych w BNF w oparciu o zachowane jednostki „daru wileńskiego” pozwalają stwierdzić, że zbiór ten można traktować jako cenną i interesującą rozproszoną kolekcję. Wyróżnia się ona historycznym pochodzeniem książek, które pierwotnie wchodziły w skład bibliotek prywatnych i instytucjonalnych wskazanego obszaru. Wyniki badań proveniencyjnych rozproszonego dziedzictwa Rzeczypospolitej Obojga Narodów mogą okazać się bardzo przydatne przy tworzeniu nowej syntezy historii książki i bibliotek Wielkiego Księstwa Litewskiego.

⁵⁹ Wpis: „E Bibliotheca Hist. Nat./ Acad. Vilnens./G[eorgius] F[orster]”, w: M.E. Bloch, *Oeconomische Naturgeschichte Der Fische Deutschlands...* Bd. 1-3, Berlin: Auf Kosten des Verfassers und Commission beidem Buchhändler, 1782-1784, BNF, sygn. H 121. I.13.

⁶⁰ Wpis: „Bojanus; 25 Rub. Sr.”; pieczętka: „BIBLIOTH./ACADEM./VILNENESIS”, „GABINET/ZOOLOGICZN:/WILEN./”, w: *Memoires pour servir a l’histoire des insectes par M. de Reaumur, de l’Académie Royale des Sciences*. T. 1-6, Paris: De l’Imprimerie royale, 1734-1742, BNF, sygn. H R.119. VIII.1.

Tabela 1. „Kolekcja Wileńska”, dział „Wymowa i Poezja” (*Litterae Elegantiores*)⁶¹

Nr	Autor	Tytuł	Miejsce druku	Rok druku	Oznaczenia w „Katalogu Wileńskim” ⁶²	Oznaczenia w Katalogu HELKA	Proweniencje, inne znaki	Oprawa; okładka	Uwagi
1.	Avancini Niccolò	<i>Poesis dramatica. Pars I. Pars I.</i>	Wienne : typis Matthaei Cosmerovii	5	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficz- nym „in. 12 ^o ”	H 9. VIII.28. Latin [24], 569, [3] p. : 12 ^o	Zapis: Collegij Grodenensis Societatis Iesu	Biała skóra	Egzemplarz wileński, IMG 6396 ⁶² , IMG 6397
2.	Zawadzki Benedykt (Benedykt od św. Józefa, Benedictus a s. Joseph)	<i>Lyciorvm Libri IV & Epodon Liber Vvns : Ilhstrissimo Domino D. Stanislao Antonio Szczwka Regni Referendario [...] Dedicati</i>	Varsaviae : Typis Regjis Collegij Schol. Piarum	[1694]	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficz- nym „tit. deest”, in 12 ^o	H 8. VIII.48. Latin [20], 362 p. Title page is missing	Nie zachowały się	Brunatna skóra	Egzemplarz wileński, IMG 6398, IMG 6399
3.	Drużbicki Kasper	<i>Paraphrasis in prosam Verus Je sus Socius</i> ⁶³	[Vilnae]	B.r.	w opisie bibliograficz- nym „s. I. et a nota”	Nie ma	–	–	–
4.	Fonseca Pedro de	<i>Dialectica sine titulo</i> ⁶⁴	[B.m., b.w.]	[B.r.]	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficz- nym „tit. def”	H 82. VIII.1.	–	–	Egzemplarz wileński, utracony w Helsinkach

⁶¹ Katalog ksiąg dubletowych...: Catalogus librorum qui bis extant in Bibliotheca Caesareae Universitatis Vilnensis...; ABNF, HYK Ba.1.1.30.; Katalog elektroniczny w BNF – HELKA, [online] <https://helka.finna.fi/Browse/Home> [dostęp 01.07.2017].

⁶² Sygnatura fotografii cyfrowej z Archiwum Arvydasas Pacevičiusa.

⁶³ Drużbicki Antoni Kasper S. J. z Sieradza (1587-1662), *Paraphrasis in prosam Verus Je sus Socius V. P. Casparis Drużbicki, S. J.*, [Vilnae: b.w., b.r.], nr 78019, [online] http://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/?offset=26044&limit=30&sort=nazwisko_imie&order=1& [dostęp 01.07.2017]. Książka jest w Bibliotece Narodowej Litwy, sygn. RB B/tenk. 1/790.

⁶⁴ Możliwe, że chodzi o wydanie: *Institutiones dialecticae*; pierwsze wyd.: Lisbon 1564, ogółem do 1625 r. ukazały się 53 wydania.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.	Galluzzi Tarquinio	<i>Carminum libri tres</i>	Romae : Apud Iacobum Mascardum	1611	Ołówkiem „v”	H 8. VII.49. Latin [16], 341, [1] p. ; 8°	Zapis: 1. Coll: Viln: Soc: Iesu; 2. Ex Libris Joan. Cigalae Don. Aueto; 3. Bibliothecae Magnae Coll: Ac: Wilnensis SJ.	Szara skóra	Egzemplarz wileński, IMG 6400, IMG 6401, IMG 6402, MG 6403
6.	Ganducci Giovanni Battista	<i>Descriptiones oratoriae</i> [...]	[Norimbergae : sumptibus Martini Endteri]	[1688]	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „tit. deest”, in 8°	H 12. A. VIII.39. Latin [24], 875, [1] p. ; 12°	–	–	Miejscze wileńskiego egzemplarza nieznanne
7.	Goldhagen Herman	<i>Rhetorica explicata et applicata ad eloquentiam civilem et ecclesiasticam</i>	Mannhemii : ex typographo electorali Aulico apud Nicolaum de Pierron	1760	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym in 8°	H 18. V.26. Latin [8], 373, [11] p. ; 8°	Zapis: Fris Celestini Pobiedzinski O Praed.	Skóra czarna	Egzemplarz wileński, IMG 6404, IMG 6405
8.	Grodzicki Faustinus	<i>Theatrum Eloquentiae Illustrium Personarum Apparatu Ex antiquissimis & probatissimis Rhetoribus Oratoribus] & Archirethoribus] Instructum</i> [...]	Leopoli : Typis Collegii Soc: Iesu	1745	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym in 8°	H U – 5941 Latin 4° Nalepka: Helsingin Yliopiston Kirjasto Ulkomaisten Osaston URAJARVI/ Luetteloitu	Zapis: Collegij Grodnensis Societatis JESU post fata m Joannis [dalej nieczytelne] A 1765	Skóra brunatno czarna marmurkowa	Egzemplarz wileński, IMG 7699, IMG 7700

9.	Janicki Klemens	<i>Poemata : in unum libellum collecta et ob insignem raritatem ac praestantiam denuo excusa [...]</i>	Lipsiae : Sumtibus J.G. Loewii	1755	W opisie bibliograficznym in 8°	H 8. VII.27. Latin 8°	Nie ma	Brunatna skóra	Hipotetyczny egzemplarz wileński, IMG 6406
10.	Ines Albert	<i>Lechias, Ducum, Principum, Ac Regum Poloniae Ab vsq; Lecho deductorum, Elogia Historico-Politica, Et Panegyres Lyricae : In Qvibus, Compendiosa totius Historiae Poloniae Epitome exhibetur : Nec non, Singularia Christiano-Politicae Institutionis Arcana [...]</i>	Francfurti Ad Viadrum : In Officina Typographica Johannis Coepselii [...]	1680	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym in 4°	H 565. VI.10. Latin 4°	Zapis: Inscriptus Rhetorumq Societatis Jesu	Brunatna skóra	Hipotetyczny egzemplarz wileński, IMG 6407
11.	Kojałowicz Wjduk Wojciech	<i>Panegyrici Heroym Varia antehac manu sparsi [...]</i>	Vilnae : Typis Academicis Soc. Iesv	1668	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „tit. deest, 8°”	H 514. VII.16. Latin 8°	–	–	Nie udostępniono, hipotetyczny egzemplarz wileński
12.	Kochowski Wespazjan	<i>Hypomnema Reginarum Poloniae [...]</i>	Cracoviae : Apud Haered. Christophori Schedel, S.R.M. Typ.	1672	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „tit. deest, 4°”	H 566. V.26. Latin 4°	Zapis: Colegij Stueensis SJ	Brunatno złocista marmurkowa, super-ekslibris, oprawa BUH	Egzemplarz wileński IMG 6408-6414

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13.	Krasieki Ignaey, Lavoisier Jean Baptiste	<i>Myszeis poemata w X. Piesniach Ignacego Krasiekiego, przetłóm. Z Polsk. na franc. przez I. B. Lavoisier: La Sourtiade Poème en X. chants d' Ignace Krasieki trad. du polonois par I. B. Lavoisier</i>	Vilna : Alexandre Żółkowski	1817	W opisie bibliograficznym 8 ^o	Nie ma	–	–	Nie ma, egzemplarz nieprzyjęty przez BUH?
14.	Kwiatkiewicz Jan	<i>Phoenix Rhetorum Seu Rarioris Atticisimi. Nec vulgaris Eloquentiae Fundamenta & Species [...]</i>	Cracovie : Ex Officina Schedeliana	1672	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „tit. deest, 12 ^o ”	H 1163. VIII.4. Latin 16 ^o	Zapisy: Colleg. Vilnen. S.J. ad Commun. Theolog; Joannes Penski maecenatus; Ex Libris Thomae Antonij Mar-kowski; Joannes Krzyzewski; Ex Libris Casimiri Matulewicz	Brunatna	Egzemplarz wileński, IMG 6415-6421
15.	Marino Giambattista	<i>Rime : Amorose, Marittime, Boscherecce, Heroiche, Lugubri, Morali, Sacre, & Varie [...]</i>	In Venetia : Presso Gio. Bat. Ciotti (IS), Venezia : Ciotti, Gio- vanni Battista	1602	W opisie bibliograficznym „pars 2da, fer. min”, nie oznaczono tego tytułu ołówkiem	H Monrepos 1466	–	–	Monrepos – księgozbiór z Wybora IMG 6422

16.	Peranda Giovanni Francesco	<i>Le lettere [...] in quest'ultima impressione, ricor: & accresciute de gli argomenti, e ridotte sotto i suoi capi</i>	Venetia : G.B. Ciotti	1619 ⁶⁵	W opisie bibliograficznym nie oznaczono tego tytułu ołówkiem, przypis „lb. mutilus, 8°”	–	–	–	Nie ma egzemplarza, nie dotarł do BUH?
17.	Poniński Antoni Józef	<i>Opera Heroica [...]</i>	Varsaviae : Typis S.R.M. & Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum	1739	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „in 4 ^o ”	H 12. A. VL26. Latin [442] p. ; 4 ^o	–	–	Nie udostępniono, nie znaleziono w zasobach BNF, hipotetyczny egzemplarz wileński
18.	Porée Charles SJ	<i>Orationes : quae suis singulae temporibus scorsum evulgatae</i>	Coloniae : Ex officina Noetheniana	1737	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „in 12 ^o ”	Są tylko dwa egzemplarze druku paryskiego z 1747 r.	–	–	Nie ma w zasobach BNF
19.	Sarbiewski Maciej Kazimierz	<i>Poemata ex vetustis manuscriptis & variis codicillis olim ab authore dissimulato nomine editis deprompta & in unum collecta : quibus accedit oratio ab eodem habita in translatione [...]</i> ⁶⁶	Vilnae : in Typographia Regia Academicae & Universitatis Societatis Jesu	1757	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „in 4 ^o ”	H 801. IV.6. Latin 8 ^o	Pieczątka BAV: „BIBLIOTH. ACADEM. VILNENSIS”	Karton, papier	Egzemplarz wileński, IMG 6423-6425

⁶⁵ W HELKA jest: Peranda, Gio. Francesco, *Lettere*, parte 1-2, Venetia, 1604.

⁶⁶ W BNF znajduje się więcej dzieł M.K. Sarbiewskiego, na przykład M.C. Sarbiewski, *Carmina*, Parisiis 1759. Jedno powędrowało do Helsinek z Orszy – zob. BNF H 8. VIII.26. Rejestr dublikatów w bibliotece Orshańskiego Dominikańskiego Uchilishcha, kopia, na końcu przypis: Verno s reestrom dublikatov, ks. Ig[natij] Necenskij, Sarbiewjauš veikalas atžymetas no. 10: Mathea Sarbiewski Opera posthulmja, 1, Fr. Bohomolec, Warsaviae, 1769.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20.	Sautel Pierre-Juste		<i>Lusus poetici allegorici, sive, Elegiae oblectandis animis et moribus informandis accommodatae : in tres libros aut decurias distributae</i>	Herbipoli : Würzburg : Apud Philippum Wilhelmum Fuckert bibliopolam aulico-academicum (IS), Fuggart, Philipp Wilhelm	1733	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „in 12 ^o ”	H 9. VII.10 Latin 12 ^o	–	–	Udostępniono tylko druk paryski z 1725 r., hipotetyczny egzemplarz Wileński
21.	Skorski Jan		<i>Lechus Carmen Heroicum, Regni Aurei & Liberi Primordia [...]</i>	Leopoli : Typis Collegii Societatis Jesu [...]	1745	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „in 8 ^o ”	H 8. VII.30 Latin 8 ^o	Zapis: Collegii Caun[ensis] S[ocietatis] Jesu 1752, jest rytowany portret Lecha	Karton, papier	Egzemplarz wileński, IMG 6433-6435
22.	Wieland Christoph Martin		<i>Poetische Schriften</i>	Zürich : Bey Orell, Gessner und Cie	1770	W opisie bibliograficznym nie oznaczono tego tytułu ołówkiem, przypis „2er Bd., 8 ^o ”	Jest tylko druk z 1762 r.	–	–	Nie ma, egzemplarza, nie dotarł do BNF
23.	Cordara Giulio Cesare		<i>L. Sectarum Q. filii. De tota Graeculorum huius aetatis litteratura ad Gaium Sal-morium sermones quatuor</i>	Genevae : apud Tornesios	1737	Ołówkiem „v”, w opisie bibliograficznym „in 4 ^o ”	H 9. II.5. Latin [4], 63, [1] p. ; 4 ^o „L. Sectarum Q. Filius” is the pseudonym of Giulio Cesare Cordara.	Zapis: Bibliothecae Magnae in Acad. Et Universitate Vilhen.	Brunatno złocista marmurkowa, superrekslibris oprawa BUH „ARFA”	Egzemplarz wileński, IMG 6436-6438

Streszczenie

W artykule podjęto analizę dziejów i zawartości kolekcji książek Uniwersytetu Wileńskiego, które zostały darowane w 1829 r. ukazem carskim dla zniszczonej w pożarze w 1827 r. Biblioteki Abowskiej (Turku), a obecnie są przechowywane w Bibliotece Narodowej Finlandii. W oparciu o źródła („Dziennik Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego”, 1823-1832; „Katalog książek dubletowych” Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, 1829 i inne) ujawniono, że książki w Wilnie wybierano ze zbiorów dubletowych od końca 1827 r., a wysłano do Helsinek nie wcześniej niż 28 II 1829 r. Łącznie do katalogu książek na wspomnienie biblioteki w Helsinkach włączono 1481 tomów z różnych dziedzin wiedzy, w tym z teologii 406 woluminów, fizyki – 266, medycyny – 245. W czasie przeprowadzonych w 2015 r. w zbiorach Biblioteki Narodowej Finlandii badań *de visu* oraz przy wykorzystaniu źródeł archiwalnych udało się zidentyfikować ponad 400 jednostek druków i pojedynczych rękopisów mających proveniencję Uniwersytetu Wileńskiego. Wśród tych obiektów znajdują się egzemplarze z bibliotek prywatnych kanoników wileńskich G. Albinusa, N. Deciusa, J.K. Wojsznarowicza, słynnego kaznodziei dominikanina F. Birkowskiego, magnatów Sapiechów, profesorów Uniwersytetu Wileńskiego G. Forstera, L.H. Bojanusa i innych. „Dar wileński” był zbierany z dubletów, a więc w jego skład weszły również książki z dawnych kolegiów jezuickich w Grodnie i Słucku. Wyniki badań proveniencyjnych rozproszonego dziedzictwa Rzeczypospolitej Obojga Narodów mogą okazać się bardzo przydatne przy tworzeniu nowej syntezy historii książki i bibliotek Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Słowa kluczowe: historia bibliotek – Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego – kolekcja – donacja – Akademia w Åbo – Turku – pożar – Biblioteka Narodowa Finlandii – badania proveniencyjne – rekonstrukcja dziedzictwa piśmienniczego.

Summary

The tsar's gift of 1829 – the books from the Vilnius University transferred to the Åbo Academy University Library in Helsinki

The paper discusses the historical circumstances of a book collection gift to the burnt library of the Åbo Academy, which then belonged to the Duchy of Finland, Russian Empire. Such a support was organised by the supreme government of Russian Empire and Emperor Nicholas I. Examination of official documents (The Book of Donations to the Vilnius University, 1820-1832; The Activity Daybook, 1823-1832) of the Vilnius University Library; Lists of donated books, preserved in the National Library of Finland and in the Vernadsky National Library of Ukraine, enabled specification of chronology of this charity act, discovering its effectors in Vilnius, and provided qualitative and quantitative parameters of donated books. It was identified, that the shipment of books delivered from Vilnius no earlier than 1829 February 28, consisted of 1481 volumes, mainly duplicate books on different topics, which were deposited to the Helsinki University. Alexander

Wiktor Bohatkiewicz, a librarian and a bibliographer in the Vilnius University Library, played a crucial role in the selection of the books. At present, the best part of the donated books is preserved in the National Library of Finland. Specimens from private libraries of Georg Albinus, Nicolaus Decius, Fabian Birkowski, Leo Sapieha, Jan Kazimierz Wojsznarowicz, Georg Forster, Ludwig Heinrich Bojanus etc., and also from institutional libraries of Jesuit Colleges in Grodno, Sluck, Smoleńsk etc. were found within this collection. Completed bibliographical and provenance research of survived books makes a premise to a historical digital reconstruction of the donated collection. The results of provenance research may contribute greatly to the synthetic library history of the Grand Duchy of Lithuania.

Key words: library history – Vilnius University Library – collections – donation – Åbo Academy – Turku – National Library of Finland – provenance research – reconstruction of written heritage.